

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

0 0 0 0 0 0

0

УДК 379.85:504.062

I. I. Kovtunyk,

*к. геогр. н., ст. викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи економічного факультету
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*

ОРОГРАФІЧНІ РЕСУРСИ ЯК ТУРИСТИЧНЕ ТА ЕКОНОМІЧНЕ БАГАТСТВО ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

I. I. Kovtunyk,

PhD in Geography, senior professor of tourism

*and hotel-restaurant business chair of economical department, Ivan Ogiyenko Kamyanets-Podilsky national
university*

OROGRAPHICAL RESOURCES AS A TOURISTICAL AND ECONOMICAL WEALTH OF KHMELNYTSKA REGION

Найважливішою передумовою організації рекреаційної діяльності виступають рекреаційні ресурси. Під рекреаційними ресурсами розуміють об'єкти, явища і процеси природного, антропогенного та соціального походження, що використовуються або можуть бути використані для розвитку рекреації та впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності, її спеціалізацію та економічну ефективність. Багатогранність поняття «рекреаційні ресурси» визначається різноманітністю підходів до їх класифікації. Любіцева О. О. пропонує виділяти шість основних підходів: сутнісний підхід; функціональний підхід (за неповторністю природних умов і рекреаційних ресурсів у поєднанні з комплексністю їх використання); діяльнісний підхід; атрактивний підхід; ціннісний підхід; еколого-економічний підхід. В даній статті проаналізовані поняття «рекреаційні ресурси» та «природно-географічні рекреаційні ресурси». Досліджено рельєф Хмельницької обл. Особлива увага приділена Товтровому Кряжу як привабливому ресурсу туризму.

The most important prerequisite of recreational activities are the recreational resources. Under recreational resources understand objects, phenomena and processes of natural, human and social origin that are or may be used for the development of recreation and affecting the territorial organization of recreational activities, specialization and cost efficiency. The many facets of the term «recreational resources» is defined by a variety of approaches to their classification. Lyubitseva O. O. offers to allocate six basic approaches: essential approach;

functional approach (for the uniqueness of the natural environment and recreational resources, combined with the complexity of their use); activity approach; attractive approach; value-based approach; environmental and economic approach. In the article definition «recreational resources» and «natural recreational resources» were analyzed. Relief of Khmelnytska region was investigated. Special attention was paid to Tovtrovyi Edge as an attractive tourist resource.

Ключові слова: *рельєф, орографія, природні рекреаційні ресурси, Товтровий Кряж, Смотрицький каньйон.*

Key words: *relief, orography, natural recreational resources, Tovtrovyi Edge, Smotrych canyon.*

Постановка проблеми. Одним із найперспективніших регіонів, з точки зору розвитку рекреації та туризму в нашій країні є Хмельниччина. Це пояснюється вигідними особливостями її географічного розташування та багатством рекреаційно-туристичного потенціалу. Важливе значення для рекреації та для формування рекреаційних потоків має рельєф.

Аналіз публікацій. Дослідженням ресурсів Хмельниччини присвячені ряд публікацій, з них монографія «Хмельниччина туристична: історико-культурні, природно-географічні та економічні аспекти розвитку», де автор даної статті досліджує природно-географічні ресурси Хмельницької обл.

Мета та завдання статті. Метою статті є дослідити орографічні ресурси (ресурси рельєфу) Хмельницької обл. Згідно мети, були поставлені наступні завдання:

1. Дати визначення «рекреаційним ресурсам» та «природно-географічним рекреаційним ресурсам»;
2. Дослідити рельєф області;
3. Дослідити Товтровий Кряж як привабливий ресурс туризму Хмельниччини.

Виклад основного матеріалу. Всі рекреаційні ресурси поділяються на три основні *групи*: природно-географічні, історико-культурні та соціально-економічні [1, с. 158]. Важлива роль в даній класифікації належить природно-географічним рекреаційним ресурсам, атже саме вони є базою для формування та розвитку основних видів рекреації та туризму.

Під *природно-географічними рекреаційними ресурсами* розуміють фактори, речовину і властивості компонентів природних та природно-антропогенних геосистем, які володіють сприятливими внутрішніми і зовнішніми, якісними та кількісними параметрами для реалізації рекреаційної діяльності [2, с. 56].

В межах природно-географічних рекреаційних ресурсів виділяють наступні *види* ресурсів: геологічні, орографічні (ресурси рельєфу), спелеологічні, гідрологічні, бальнеологічні, біотичні, ландшафтні.

Хмельницька обл. має високий рівень концентрації природно-географічних рекреаційних ресурсів на своїй території, тому їх аналіз є надзвичайно актуальним, оскільки розкриваються значні перспективи розвитку рекреаційної діяльності та туризму на теренах області.

Важливе значення для рекреації та для формування рекреаційних потоків має рельєф. Хмельниччина знаходиться в межах центрально-східної частини Подільської і крайньої східної частини Волинської височини. Перша з них займає середню і південну частину області (4/5 від її території), виочина – високо піднята над рівнем моря і має переважно плоску або хвилясту поверхню. Цю частину височини називають ще Подільським плато. Волинська височина займає весь Славутський та північні частини Ізяславського, Шепетівського і Полонського районів та відзначається меншими абсолютними висотами.

Середня абсолютна висота області – 275 м. над рівнем моря, максимальна висота – г. Велика Бугаїха (409 м.), одна з вершин Товтр на північному заході Чемеровецького району, а мінімальна колись становила 73 м. (при впадінні р. Матірка в Дністер на межі з Вінницькою обл.), а зараз становить 121 м. (рівень Дністровського водосх.). В цілому ж поверхня області має нахил від середньої найвищої частини до північної та південної окраїн [4, с. 34].

Рельєф області сформувався під дією ендегенних (внутрішніх) та екзогенних (зовнішніх) процесів. Ендегенні процеси спричинили тектонічні рухи, які поділили кристалічний щит і фундамент плити на окремі блоки та підняли або опустили їх. Серед зовнішніх рельєфоутворюючих чинників найбільше значення має діяльність поверхневих вод. Водна

ерозія (розмив і змив відкладів текучими водами – ріками та опадами) утворює промоїни, яри, балки, долини з пологими, скелястими чи каньйоноподібними схилами. В тих місцях, де вапняки і гіпси розчинені поверхневими і підземними водами, зустрічаються карстові форми рельєфу (в тому числі, печери). Є також в області піщані бархани і дюни, насипані вітром.

Середню частину Хмельниччини від Збруча до її східних меж займає *Верхньобузька височина*. Вона є найвищою ділянкою області: абсолютні висоти часто перевищують 350 м., піднімаючись у ряді місць до 380-396 м. Західна частина Верхньобузької височини має відносно рівну поверхню, тут розташована Авратинська височина, де беруть початок найбільші ріки області Збруч, Случ і Південний Буг, але незважаючи на це, Побужжя значно менше розчленоване долинами річок, ніж Придністров'я. Ці території сприятливі для розвитку водної рекреації. Долини та заплави річок придатні для полювання, збирання ягід, грибів та лікарських рослин. Важливе значення для рекреації має естетична цінність території, можливість її залучення для потреб рекреації.

На північ від Верхньобузької височини лежить дещо нажча *Горинь-Слуцька або Північноподільська височина*. Рельєф даної височини подібний до Верхньобузької – широкі річкові долини, густа мережа балок. Поверхня має, здебільшого, горбисто-хвилястий вигляд. Найменше розчленована поверхня *Теофіпольської* (в межах Теофіпольського та частини Білогірського районів) і *Староконстянтинівської* (у вузькому трикутнику між р. Случ та залізницею Староконстянтинів-Хмільник) рівнин [6, с. 89].

Шепетівська рівнина займає найпівнічнішу частину області і відзначається нижчими абсолютними висотами поверхні. Горинь та ріки її басейну мають в межах рівнини широкі, неглибокі долини. Тут відсутні балочні форми рельєфу, рідко зустрічаються яри, зате в умовах поширення пісків і супісків вітри сформували бархани і дюни (між Шепетівкою і Славутою), які пізніше були закріплені лісом [3].

Між південною межею Верхньобузької височини і Дністром знаходиться *Придністровська височина*. Русло Дністра врізається в поверхню Придністров'я на 180-200 м. Глибокий вріз головної ріки та її приток створили глибокі, часто каньйоноподібні, дуже мальовничі долини. Стрімкі скелясті схили в притоках Дністра з'являються південніше лінії с Тарноруда (на р. Збруч)-с. Кузьмин (на р. Смотрич)-с. Соколівка (на р. Ушиця)-с-мт. Вільківці (на р. Калюс), тобто тоді, коли річки досягають твердих силурійських вапняків. Висоти вертикальних стінок долин річок зростають від 10-20 до 60-80 м. у їх гирлах. Поверхня Придністровської височини знижується у південному напрямку [5, с. 87].

Рівномірний похил поверхні Придністров'я порушує *Товтровий кряж*, який простягається навкоши від Збруча по лінії сіл Іванківці (Городоцький район)-Вишнівчик (Чемеровецький район)-Нігин-Вербка-Врублівці (Кам'янець-Подільський район) до Дністра. Товтровий кряж є унікальним феноменом, винятковим природно-територіальним комплексом на території нашої України.

Довжина Товтрового кряжу в межах Хмельницької обл. становить 80 км., площа досягає 25 тис. га. Це лише частина Товтр, які починаються на Львівщині, перетинають Тернопільську та Чернівецьку області України та заходять у Молдову. За походженням Товтровий кряж – давній бар'єрний риф, сформований вздовж берегової лінії неглибокого міоценового моря, горбогірна вапнякова система органогенного походження. Товтровий кряж складається з трьох частин: *Головне пасмо (Медобори)* – майже суцільний випуклий хребет із досить крутими скелястими схилами, який досягає в межах області абсолютних висот понад 350 м. (максимально 409 м.); бічні пасма, які мають гострі вершини; невисокі горби, що поодинокі або невеликими групами розкидані далі від Головного пасма.

Аналогів українських Товтр у світі немає, проте подібні за деякими геологічними структурами скелясті пасма є у США.

В 1996 р. було створено Національний природний парк «Подільські Товтри» для збереження, відтворення та раціонального використання природних ландшафтів Поділля.

Глибока вузька долина р. Смотрич зі стрімкими схилами та унікальними виходами на поверхню силурійських вапняків – «*Смотрицький каньйон*» є геологічною пам'яткою природи загальнодержавного значення.

Орографічні ресурси, в першу чергу, нерівності земної поверхні, сприяють розвитку окремих напрямків рекреаційної діяльності, пов'язаних зі спуском чи підйомом: гірський і пішохідний туризм, скелелазання, даунхіл, дельтапланеризм тощо. Орографічні ресурси є також підґрунтям для розвитку екологічного, пізнавального, екстремального та спелотуризму.

Висновки. Таким чином, багатство та унікальність природно-рекреаційних ресурсів в Хмельницькій обл. створює

передумови для розвитку рекреаційного господарства, економіки за рахунок їх ефективного використання, дає підстави сподіватися, що на території Хмельниччини рекреація згодом переросте у потужну індустрію відпочинку, фізичного й духовного відновлення, глибокого національного самоусвідомлення, екологічної освіти і виховання рекреантів, тому рекреаційна сфера повинна бути визнана в області як одна з пріоритетних.

Література.

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування: монографія / О. О. Бейдик. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. – 395 с.
2. Геренчук К. И. Природа Хмельницької області / К. И. Геренчук. – Львов: Вища школа, 1980. – 152 с.
3. Журба І. Є. Економіко-географічні засади раціонального природокористування в регіоні (на прикладі Хмельницької області): Автореф. дис. канд. геогр. наук: 11.00.02 / І. Є. Журба; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – Л., 2002. – 17 с.
4. Заставецький Б. І. Географія Хмельницької області / Б. І. Заставецький, О. В. Заставецька, І. Л. Дітчук. – Тернопіль: орендне п-во «Тернопільська обласна друкарня», 1995. – 96 с.
5. Любіцева О. О. Туристичні ресурси України / О. О. Любіцева, О. В. Панкова, В. І. Стафійчук. – К.: «Альтерпрес», 2007. – 369 с.
6. Хмельниччина туристична: історико-культурні, природно-географічні та економічні аспекти розвитку: колективна монографія [кол. авторів; за ред.: С. А. Копилов (гол. ред.), С. Е. Баженова (наук. ред.)]. – Кам'янець-Подільський: Кам.-Под. нац. ун. ім. Івана Огієнка, 2015. – 192 с.

References.

1. Beydyk, O. O., (2001), *Recreational-touristic resources of Ukraine: methodology and methods of analysis, terminology, zoning*, Kyiv university, Kyiv, Ukraine.
2. Gerenchuk, K. I., (1980), *Nature of Khmelnytska region*, Vyscha shkola, Lviv, Ukraine.
3. Zhurba, I. Y., (2002), «Economical and geographical basis of rational nature using (on Khmelnytska region example)», Abstract of Ph.D. dissertation, Geography, Ivan Franco Lviv national university, Lviv, Ukraine.
4. Zastavetsky B. I., Zastavetska O. V. and Ditchuk I. L., (1995), *Geography of Khmelnytska region*, Ternopil regional press, Ternopil, Ukraine.
5. Lyubitseva, O. O., (2007), *Touristic resources of Ukraine*, Alterpress, Kyiv, Ukraine.
6. Kopylov S. A. and Bajenova S. E., (2015), *Touristic Khmelnytchyna: historical and cultural, natural and geographical aspects of development*, Ivan Ogiyenko Kamyanets-Podilsky national university, Kamyanets-Podilsky, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 27.04.2016 р.

1074 1617	poligrafua	(http://www.poligrafua.net/)	PORT	(http://uaport.net)	bigmir)net	1512	982	Вропу
(http://www.bigmir.net/)								
ТОВ "ДКС Центр"								